

Fekete Rita: Túristvándi település a közművelődés tükrében



Elméleti aspektus a közösség és közművelődés vonatkozásában

A közösség fogalmának tág értelmezési köre van világszerte, nagy szakirodalommal rendelkezik, hiszen különböző tudományterületek különböző perspektívából vizsgálják a közösségeket és azok jellemzőit, így más-más fogalommal definiálják a közösségeket.

Tanulmányunkban Hankiss Elemér közösség-fogalmát szeretnénk előtérbe helyezni, ennek a megfogalmazásnak a mintáját követve határozzuk majd meg a későbbiek folyamán is a közösségeket, hiszen egy közösség kialakulásához közös érdek és cél szükséges, amely egy közös érdeklődést feltételez, ennek kapcsán pedig egy közös értékrend alakul ki a közösségen belül. Kialakulnak normák, szokások és hagyományok, amelyek pedig az identitást meghatározó fontos tényezők. Ezáltal alakul ki a "mi" tudat (Hankiss 1987).

Véleményem szerint azonban a fenti meghatározáson túl a közösségek részéről fontos tényező a közös részvétel valamilyen folyamatban vagy tevékenységben, a közösen megszerzett tudás hasznosítása, a szabadidő együttes eltöltése, a közös művelődés is.

A közösségi művelődés a társadalmi előrehaladás egyik motorja és biztosító; a polgárok bátorításának; cselekvőképességük, ítéletalkotásuk és együttműködésük fejlesztésének egyik legfontosabb módja és eszköze. A hangsúly a művelődési folyamatokban való együttes részvételen van. Szerves részének mondható az amatőr művészeti mozgalmak tevékenységformái éppen úgy, mint az önkéntes felnőttképzés rendszeres folyamatai, vagy az értékőrző/értékteremtő szabadidő-eltöltés közös alkalmai (Beke 2007).

Összességében tehát elmondható, hogy a közművelődési tevékenység a polgárok iskolán kívüli, öntevékeny, önművelő, megismerő, kultúraelsajátító, művelődő és alkotó célú cselekvése, amely jellemzően együttműködésben, közösségekben valósul meg. (1997. évi CXL. törvény 1. számú melléklet). A közművelődés egy remek lehetőséget biztosít a lakosság számára a közösségben eltöltött idő hasznosítására, az esetleges társadalmi problémák megoldására, a társadalmi fejlesztésre és az együttes művelődésre, tanulásra. A közművelődés emellett hozzájárul a helyi

hagyományok és normák kialakításához és megtartásához, őrzéséhez, ezzel pedig az identitástudat kialakításához és/vagy megerősítéséhez a lakosság körében, amely alapján kialakul bennük egy kép arról, hogy kik is ők, hová is tartoznak. Ez a hovatartozás érzése különösen fontos az emberek életében, a közösségben pedig a meghallgatás iránti szükséglet is nagymértékben kielégíthető. A közösségben rejlő lehetőségekről és erőkről már több ízben hallhattunk vagy olvashattunk különböző fórumokon, ennek ténye lassan a köztudatba is beépül.

Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a közművelődéshez mindenkinek joga van, a közművelődési tevékenységek támogatása közcél, továbbá a közművelődés feltételeinek biztosítása alapvetően az állam és a helyi önkormányzatok feladata, így a települési önkormányzatok egyik kötelező feladatai közé tartozik a helyi közművelődési tevékenységek támogatása. (1997. évi CXL. törvény)

Az 1997. évi CXL. törvény hét közművelődési alapszolgáltatást határoz meg, melyek a következők:

- művelődő közösségek létrejöttének elősegítése, működésük támogatása, fejlődésük segítése, a közművelődési tevékenységek és a művelődő közösségek számára helyszín biztosítása
- a közösségi és társadalmi részvétel fejlesztése,
- az egész életre kiterjedő tanulás feltételeinek biztosítása,
- a hagyományos közösségi kulturális értékek átörökítése feltételeinek biztosítása,
- amatőr alkotó- és előadó-művészeti tevékenység feltételeinek biztosítása,
- a tehetséggondozás és -fejlesztés feltételeinek biztosítása, valamint
- a kulturális alapú gazdaságfejlesztés.

Minden települési önkormányzat kötelező feladata az a) pontban meghatározott közművelődési alapszolgáltatás biztosítása. Ezen túl pedig a lakosság száma és a közművelődési intézmény típusa határozza meg, hogy a törvényben leírt alapszolgáltatások közül mennyit szükséges megszervezni.

Elméleti aspektus a település és településszerkezet vonatkozásában

A következő fejezetben néhány mondatban szeretnénk ismertetni a település definícióját, a településkategóriákat és a településhierarchiák rendszerét is, mely utóbbi a soron következő fejezet alapjául szolgál.

A település definíciójaként a Mendöl Tibor által leírt meghatározást szeretnénk használni, miszerint a település nem más, mint "valamely embercsoport lakóhelyének és munkahelyének térbeli együttese" (Mendöl 1963:11).

2019. január 1-jén 3155 település volt Magyarországon (Központi Statisztikai Hivatal 2019), amelyek „közigazgatási területükkel hézagmentesen lefedik az ország egészét, és mind területileg, mind funkcionálisan hálózatot alkotnak” (Gerse – Szilágyi 2015:11).

A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény szerint ma Magyarországon a következő településkategóriák léteznek: község, nagyközség, város, megyei jogú város, főváros.

Az ország különböző részein eltérnek egymástól a településszerkezeti jellemzők. Ennek oka egyrészt a természeti és földrajzi adottságok különbözősége, másrészt a differencia a történelmi eseményekre vezethető vissza (például török hódoltság, trianoni területelcsatolások) (Gerse – Szilágyi 2015:11). A településkategóriákon túl településhierarchiákat is megkülönböztethetünk a

települések vizsgálata során. Magyarország településhierarchiája a következőképpen vázolható fel:

- főváros
- felsőfokú központ
- középfokú központ
- alsófokú központ
- falu
- aprófalu (Gerse – Szilágyi 2015:19)

Együttesen a falvak és aprófalvak a községek (nagyközség, község), míg az alsófokú, a középfokú, a felsőfokú központok és a főváros pedig a városok (főváros, megyei jogú város, város) kategóriájába tartoznak. (Szilágyi – Gerse 2015:184)

1. ábra: A településhierarchia szintek településszáma

(Forrás: Szilágyi – Gerse 2015)



Ahogy az ábra is jól mutatja, Magyarországon a falvak száma túlnyomó többséget alkot a többi településhierarchia-szinttel szemben, ez összesen 1684 falut jelent. Nagy számú település tartozik az aprófalvak közé, összesen 1124 darab.

Jelenleg az ország településeinek harmada 500 főnél kisebb aprófalva, mindazonáltal ezekben az ország népességének mindössze 3%-a él. A népesség koncentrációja jelentős, a városokban él a lakosság héttizede (kéttized a fővárosban) (Központi Statisztikai Hivatal 2019).

A kistelepülések, falvak meghatározása és jellemzői

Az alábbi fejezetben a településkategóriák meghatározása után a falura, mint településre szeretnénk koncentrálni, valamint annak jellemzőire, adottságaira.

“A falu tudományos fogalma magában foglalja a lakótelkeket a rajtuk álló épületekkel, a közterületeket a rajtuk álló középületekkel, az utakat, a kerteket, legelőket, szántóföldeket, kaszálókat, erdőket, szőlőket. Mindehhez társulnak még a falu házaiban lakó és a falu határát

hasznosító emberek, akiknek társadalommá szerveződött együttese a falut élővé teszi és kifelé a környezet számára napról napra megjeleníti. A falu tehát települési és társadalmi egység, amelynek életében meghatározó szerep jut a helyi hagyományoknak”, továbbá “a falu korlátozott önállóságú, többnyire mezőgazdasági jellegű kistelepülés.” (Balassa 1997:37-38)

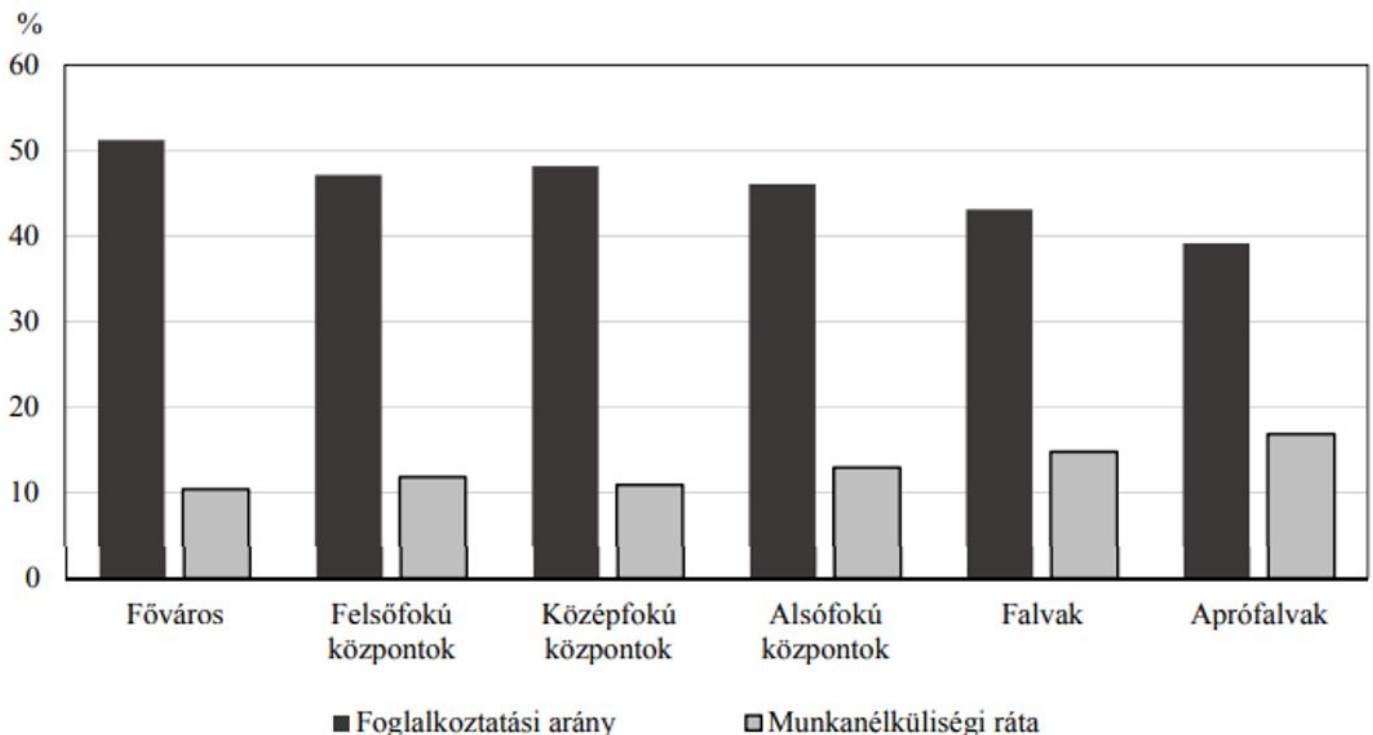
A következőkben a falvak jellemzőjét szeretnénk bemutatni néhány szempont és adat alapján, figyelembe véve a korábban bemutatott településhierarchia szinteket.

Iskolai végzettséget tekintve a településhierarchia-szinten fentről lefelé haladva egyre alacsonyabb (Szilágyi – Gerse 2005:188). Valószínűsíthető, hogy ennek oka a kistelepülésekről a városokban lévő oktatási intézményekbe való bejutás korlátozottsága, a hátrányos helyzetű kistelepülések esetében pedig sokszor akadályozottak a lakosok a tanulásban (ez lehet anyagi akadály, társadalmi vagy szociális akadály is).

A jövedelmeket tekintve is hátrányosabb helyzetben vannak a falvak, hiszen 2013-ban az egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó-alap értéke a falvakban 1,6 millió, míg a fővárosban 2,6 millió volt. Ehhez kapcsolódóan a foglalkoztatási arány fentről lefelé haladva a településhierarchia-szinten csökken, míg a munkanélküliségi ráta viszont nő (lásd 2. ábra). Kivételt képez a középfokú központ. (Szilágyi – Gerse 2005:189-190)

2. ábra: Foglalkoztatási arány és munkanélküliségi ráta, 2011

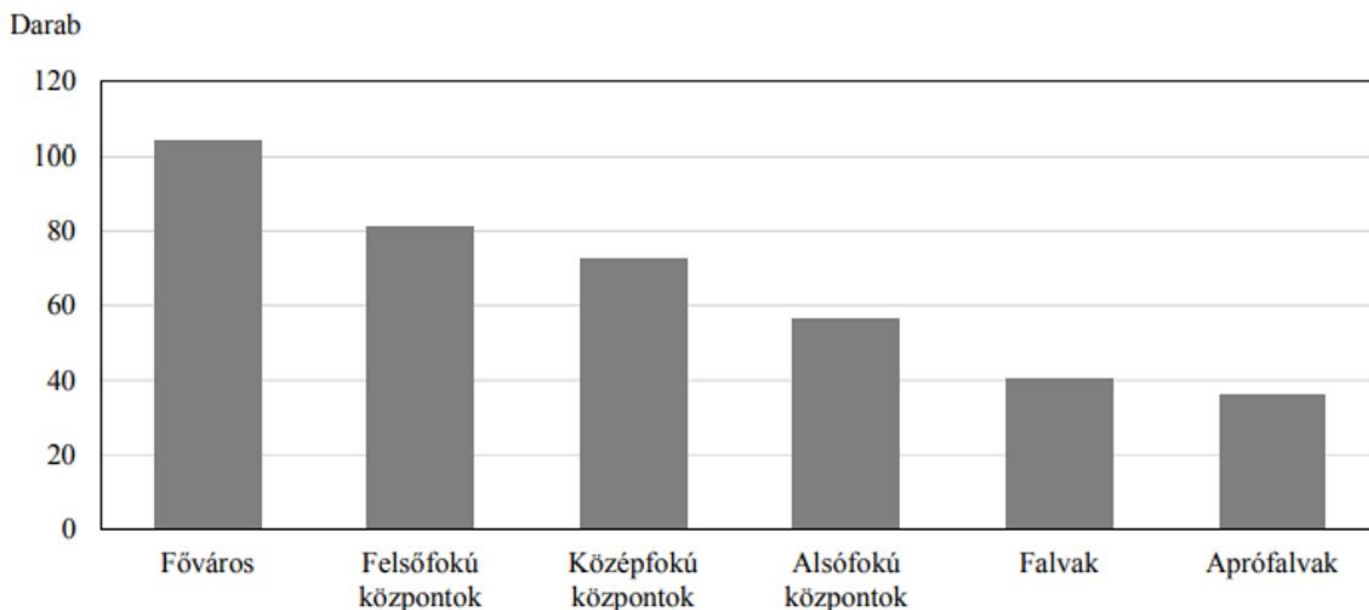
(Forrás: Szilágyi – Gerse 2015)



Másik fontos szempont a jellemzőket tekintve a vállalkozások száma és aránya a településeken. “Az 1000 lakosra jutó vállalkozások száma a települési hierarchián fentről lefelé csökken” (Szilágyi – Gerse 2015:191).

3. ábra: Ezer lakosra jutó működő vállalkozások száma, 2012

(Forrás: Szilágyi – Gerse 2015)

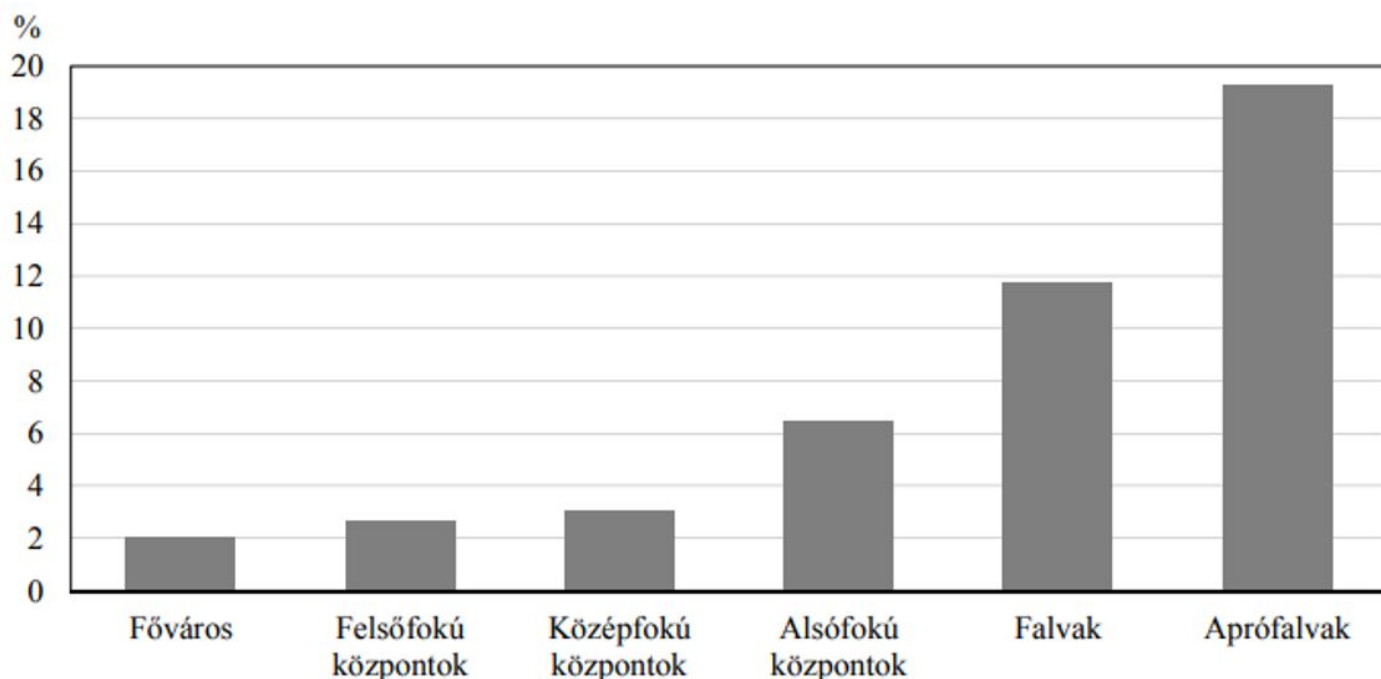


Ez is oka lehet annak, hogy fentről lefelé haladva csökken a foglalkoztatási arány és nő a munkanélküliségi ráta. A vállalkozások leginkább a településhierarchia felső szintjein jelennek meg nagyobb arányban, így ezek munkaerőfelszívó hatása nagyobb. Az alsóbb szinteken kevesebb munkahelyet teremtenek ezáltal, így a munkanélküliek aránya növekszik, vagy a dolgozni akaró és tudó személyek ingázással tudják áthidalni a problémát a felsőbb szintekre, ahol magasabb a vállalkozások - és ezáltal a munkahelyek - száma.

“A lakások eltérő jellemzőkkel rendelkeznek az egyes településtípusokon.” “A lakások komfortfokozatát tekintve a községekben lényegesen kedvezőtlenebb a helyzet, mint a városokban.” (Szilágyi – Gerse 2005:188)

4. ábra: Komfort nélküli, szükség- és egyéb lakások aránya, 2011

(Forrás: Szilágyi – Gerse 2015)



Ahogy az ábrán is látszik, a legtöbb komfort nélküli, szükség- és egyéb lakások aránya a falvakban és az aprófalvakban a legmagasabb 2011-ben. Az ország falvaiban a házak általában földszintesek, és a 20. század előtt a tájra jellemző természetes anyagokból készültek, például vályogból. (Balassa 1997)

“A fővárostól a falvak felé haladva egyre nagyobb a családi életforma szerepe” (Szilágyi – Gerse 2005:187). A nőtlenek/hajadonok aránya a falvakban a legalacsonyabb, míg a házasság aránya a legmagasabb értéket mutatja. Az elváltak aránya is alacsony a falvakban és aprófalvakban a városokhoz képest, azonban viszonylag magas az özvegyek aránya. Úgy gondoljuk, hogy a falvakban élők olyan régi normákat és értékeket követnek, olyan hagyományokat tisztelnek és tartanak életben, ahol a család szerepe meghatározó jelentőségű. Fontosak a családi értékek, így a válások száma is alacsonyabb. Ezt befolyásolhatja még véleményünk szerint a városok rohanó világa is. A falvakban talán több időt fordítanak a családra, kevesebb a lehetőség a rohanó világ által biztosított tevékenységekre.

“A településföldrajzi szakirodalomban (...) kezdetben kiemelkedő helyet kapott a (falusi) települések alaprajzi-morfológiai tipizálása” (Beluszky 2003:463). Hazánkban is az évek során egyre többen foglalkoztak Magyarországon lévő falvak alaprajzi típusaival, a geográfiai településmorfológiájával. “Bárth János szerint a magyarországi települések főbb alaprajzi típusai a következők:

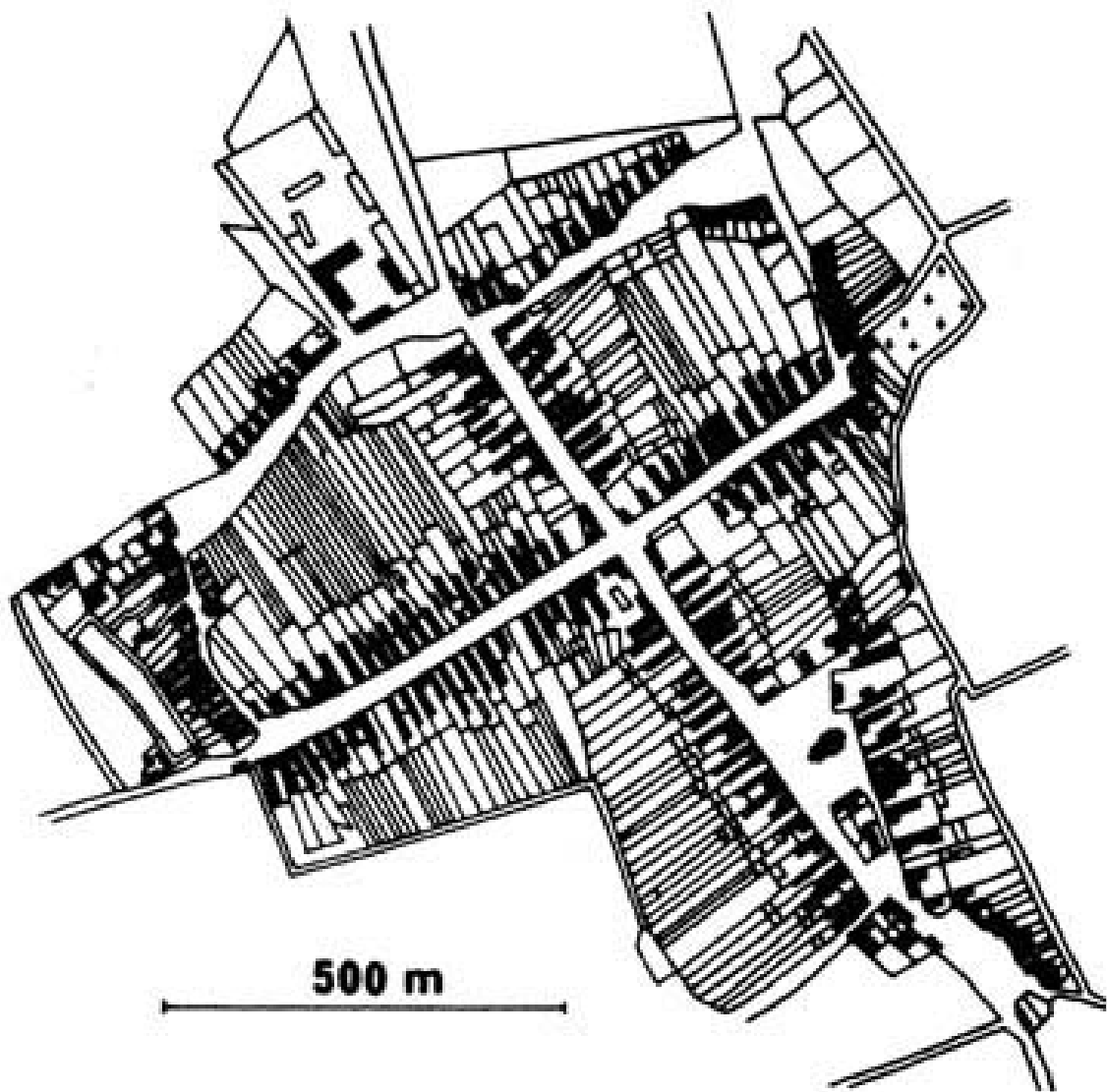
- halmazfalvak
- körfalvak
- füzérfalvak
- szalagtelkes falvak
- sakktábla alapú, teleklábas falvak” (Beluszky 2003:463)

“A Kárpát-medence területén a morfológiai falutípusok nem köthetők nemzetiséghez. A falufajták vegyesen fordulnak elő, illetve átlépik, átívelik a nyelvhatárokat”, továbbá a jogi helyzet sem mérvadó ilyen szempontból. “Nem befolyásolta számottevően a faluformát a lakosság vagyoni helyzete sem. A falutípusokat alapvetően a földrajzi viszonyok és a gazdálkodási módok határozzák meg. Nagy szerepe volt a falvak képezésének formálódásában a történelemnek, elsősorban a település saját történelmének.” (Balassa 1997:39)

A vizsgált település, Túristvándi többutcás szalagtelkes útifalu alaprajzú települések közé tartozik, amelyet a következőképpen definiálhatunk a Magyar Néprajzi Lexikon írása szerint: a szalagtelkes falu “olyan település, amelynek egymás mellett fekvő keskeny, hosszú, szalag alakú belső telkei hosszanti oldalukkal érintkeznek és így alkotnak egyszeri vagy többszöri sorozatot. A legtöbb szalagtelkes faluban a telkek utcai részén áll a telekhatárra épített, véggel utcára néző lakóház. Utána következik a gazdasági udvar istállóval, ólakkal, tárolóhelyiségekkel és néhol a telken keresztben álló csúrral. A telek hátsó része legtöbbször veteményes vagy gyümölcsöskert. Előfordul, hogy egymás végébe több lakóház is épül egy telekre. Van példa szalagtelkek baromudvaros elrendezésére is. A szalagtelkes falu lehet egyutcás vagy többutcás. Az egyutcás forma az ősbibb. Németlakta területeken már a 10. századtól előfordult. Magyarországon a 13-14. században említik először az oklevelek. Jellemző sajátossága, hogy a falu két ellentétes irányba dőlő teleksorból áll. Nincsenek egymáshoz véggel dőlő telkek. A többutcás szalagtelkes falu újabb. Legtöbb helyen az egyutcásból fejlődött a lakosság szaporodása következtében. A terjeszkedés a külterület rovására történt. Az egykori dűlőutak váltak utcákká. Így az új utcák gyakran kanyargósak, és a régihez viszonyítva ferdék. A többutcás szalagtelkes faluk különösen elterjedtek Magyarországon, mivel nálunk igen gyakoriak a népes, többbezes lélekszámú falvak. – A 18-19. században Magyarországon több halmazfalut mérnöki beavatkozással többutcás szalagtelkes faluvá alakítottak. A szalagtelkes falu megjelenési formái: az [orsós utcájú falu](#), az [útifalu](#) és a [sorfalu](#).” (Ortutay 1981:533-534)

5. ábra: Szalagtelkes falu rajza 1857-ből (Szany, Győr-Sopron m.)

(Forrás: Ortutay 1981)



6. ábra: Túrkvándi műholdas térképe

(Forrás: www.futas.net)



Településfejlesztés: Túrístvándi a településfejlődés tényezői mentén

A településfejlesztés „mindazon, a településre kiterjedő társadalmi-gazdasági tervezési és megvalósítási tevékenységek összessége, amelyek a lakosság életminőségének, ellátási és környezeti viszonyainak javítását, a települések gazdaságának, műszaki-fizikai állományának gyarapodását, folyamatos megújítását, természetes és épített környezetének védelmét szolgálják.” (Hartl 2009:37) A településfejlesztéshez azonban elengedhetetlen a település legteljeskörűbb megismerése. A települések alapos megismeréséhez jelent segítséget a település fejlődését befolyásoló tényezők vizsgálata.

“A szakirodalmak általában hat olyan tényezőt adnak meg, amelyek befolyásolják a települések kialakulását és fejlődését. Ezek a következők: természeti, társadalmi, gazdasági, építészeti, szerkezeti és az irányítási tényezők.” (Hartl 2009:17) A következőkben ezen tényezők mentén kívánjuk bemutatni a vizsgált települést, Túrístvándit.

Túristvándi természeti tényezőit tekintve sokoldalú, gazdag településről beszélhetünk. A Túr folyó meghatározza a település életét, amely kilométereken keresztül folyik át a községen, és összesen 99 kanyarral öleli körbe a települést. A Szatmár-Beregi Tájvédelmi Körzethez tartozik a település külterületének 90%-a (Túristvándi Község Önkormányzata 2007). Ezeknek a területeknek nagy része az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészetekről szóló 45/2006 (XII. 8.). KvVM rendelet alapján Natura 2000 területnek minősülnek (142/2007. KvVM rendelet).

Társadalmi tényezőket vizsgálva elmondható, hogy a település lakossága 2019. január 1-jén 775 fő volt (Központi Statisztikai Hivatal 2019). Viszonylag magas az időskorúak aránya a településen, amely az előregedő társadalmak jellemzője. A népesség nagy része az aktív korúak csoportjába sorolható.

„A község lakosainak 25%-a roma etnikai kisebbséghez tartozik” (Túristvándi Község Önkormányzata 2007). A Központi Statisztikai Hivatal 2011-es adatai alapján a település társadalmának zöme református vallású (60,6%), kisebb arányban pedig katolikus vallású volt (18,6%) (Központi Statisztikai Hivatal 2011).

Túristvándi gazdasági helyzetét, jelentős mértékben befolyásolják adottságai, mérete és földrajzi elhelyezkedése. Sajnos a település periférikus helyzete miatt magas és tartós a munkanélküliség a községben, a legnagyobb foglalkoztató maga az Önkormányzat. A település lakossága elsősorban mezőgazdaságból él, hiszen a települési adottságok és a szerkezet, a berendezkedés mind erre alkalmasak a leginkább. A legközelebbi város, Fehérgyarmat, csak néhány embernek jelent állandó munkát. A településen magas a nevelőszülők száma. „A településen összesen 10-12 szálláshely működik, összesen 220 férőhellyel”, a településen élő családok közül kb. 10 él idegenforgalmi tevékenységekből. Túristvándiban kevés a vállalkozások száma, nagy beruházások szinte meg sem valósulnak a településen. (Túristvándi Község Önkormányzata 2007)

Műszaki tényezőket vizsgálva megállapítható, hogy a település infrastrukturális feltételei viszonylag megfelelőek, azonban vannak negatív aspektusai is. A villany, víz és gáz-ellátottság kielégítő a településen. „Az ivóvízhálózatra rákötött lakások aránya elfogadhatónak mondható”, mindazonáltal a szennyvízhálózat jelenleg nem kiépített a településen. Önálló háziorvosa nincs a településnek, a szomszédos Szatmárcsekével egy háziorvos látja el a betegeket. Ennek ellenére a Gondozási Központ biztosítja az idősek nappali ellátását, a házi segítségnyújtást. A komplex ellátás része a családsegítő- és gyermekjóléti szolgálat, melyet társulásban a többcélú kistérségi társulás útján mikro körzet központként, még másik 9 településen is Túristvándi lát el. Szabadidős és kulturális tevékenységeket tekintve a sportpálya biztosítja a szabadtéri sportolás lehetőségét, kemping várja a nyaralókat, a szabadtéri színpadon nagyobb kulturális rendezvények megrendezése is lehetséges (Túristvándi Község Önkormányzata 2007).

Túristvándi nem csak természeti értékekben, hanem épített értékekben is gazdag. Legfontosabb épített értéke az ipartörténeti szempontból egyedülálló vízimalom, „amely egész Európa egyetlen ilyen felépítésű és méretű, mai napig működőképes vízimalma, melynek építését a XVIII. század végére teszik.” (Bethlen Gábor Népfőiskola 2013) A műemlékké nyilvánítás óta a malom történetét bemutató múzeumként működik, amely évről évre egyre több látogatót, turistát vonz a településre, melynek köszönhetően a vízimalom már a megyei értéktárban szerepel épített környezet szakterületi kategóriában (PK interjú 2019).

Másik fontos épített értéke a településnek a református templom, amely az 1470-80-as évek második felében épült gótikus stílusban (Középkori Templomok Útja 2020).

Túristvándi településszerkezete, ahogy azt korábban is írtuk, az alaprajzát tekintve többutcás szalagtelkes útifalu

Túristvándi jelenlegi polgármestere 2013 áprilisa óta Lakatos Tibor. A település kisebbségi önkormányzattal rendelkezik (Bethlen Gábor Népfőiskola 2020). Ugyan a trianoni határok meghúzása hátrányosan érintette a települést a kapcsolati tőke szempontjából is, ennek ellenére ma három testvértelepülése is van Túristvándinak: a szlovákiai Iske, a romániai Túrterebes és a Somogy megyei Somogytúr. (Túristvándi Község Önkormányzata 2007)

Civil szervezeteket tekintve nem túl erős a település, egyetlen egy civil szervezet működik Túristvándiban, a Túristvándi Községi Sport Egyesület, amelynek a megfelelő sporttevékenységek népszerűsítése és a sportalkalmak lehetőségének biztosításán túl a közösségi élet fellendítése is célja, illetve igyekszik hatékonyan részt venni az oktatás területén is, harmonizálni a sportot, az oktatást és a közösségeket.

Oktatás és képzés Túristvándiban

Túristvándiban körülbelül 250 éve működik iskola, amelyben jelenleg 8 évfolyamon tanulhatnak a diákok. A Túristvándi Molnár Mátyás Általános Iskola „a térség egyetlen olyan cigány kisebbségi programot biztosító intézménye, melyben a cigány nyelv oktatása beépül a tantervbe is” (Túristvándi Község Önkormányzata 2007). Emellett sajátossága az intézménynek a sakk oktatása a felső tagozatos osztályokban, amely az iskola régi hagyományai közé tartozik (Túristvándi Molnár Mátyás Általános Iskola 2017). Az oktatás és képzés témakörében meg kell említeni a Bethlen Gábor Népfőiskolát, amelyet Túristvándiban 2007-ben hoztak létre, azonban hivatalos bejegyzésre még nem került sor, mindazonáltal a program már 2005-ben elindításra került. A Bethlen Gábor Népfőiskola „olyan szakmai önállósággal rendelkező felnőttképző intézményként működik, amely segíti az állampolgári minőség fejlesztését, szervezi az iskolán kívüli művelődés különböző formáit, korszerű ismereteket nyújt, szakmai képzéseket vezet, átvállalja az egyes önkormányzati feladatokat.” Jogilag a túristvándi Népfőiskola az Ung-Tisza-Túr Európai Területi Együttműködési Csoportosulás által alapított felnőttképzési intézmény. A Népfőiskola célja „az emberhez méltó létfenntartás, az anyagi megélhetés jobb feltételeinek” biztosítása is. Igyekszik ezt a felnőttek közösségi művelődésével, szakmai képzésével megteremteni úgy, hogy érvényesüljön az élethosszig tartó tanulás paradigmája. Ehhez azonban azt a célt is kitűzte maga elé a Bethlen Gábor Népfőiskola, hogy megváltoztassa és folyamatosan fejlessze a tanulási képességeket és a tanulási kultúrát. (Bethlen Gábor Népfőiskola 2007)

Kultúra és közművelődés Túristvándiban

1999. december 10-én nyílt meg Túristvándiban az ún. Teleház. (Túristvándi Község Önkormányzata 2007). Lakatosné Sira Magdolna (Karaova Magdolna), akkori polgármester hozta létre a teleházat, amelynek alapvető funkciója az interneten található, a helyi lakosok számára a gazdálkodáshoz szükséges információk elérhetővé tétele, továbbá az elektronikus ügyintézés támogatása. Néhány éven belül a teleház fejlesztések, képzések központja lett. (Horváth 2013) A

teleház később elvesztette alapvető funkcióját az internet globális terjedésével. 2013-ban a teleház épülete a községi polgármesteri hivatal lett, a korábbi polgármesteri hivatal épülete pedig az IKSZT-nek adott helyet. Az IKSZT épületét átalakítva, felújítva, berendezve 2013-ban adta át V. Németh Zsolt vidékfejlesztésért felelős államtitkár ünnepélyes keretek között a településnek. (Bethlen Gábor Népfőiskola 2013)

Az IKSZT, tehát az Integrált Községi és Szolgáltató Tér nem csak egy épület, hanem egy szolgáltatás, valamint egy közösségi tér is egyben, melynek „eredményeként hozzáférhetővé váltak a vidéki települések életminőségétjavító közösségi, kulturális, közművelődési, szociális, egészségügyi, üzleti, információs, kommunikációs, adminisztratív és egyéb szolgáltatások is” (Kary 2018)

A településen működő IKSZT nem folytat önálló gazdálkodást, a fenntartásáról és működéséről a települési önkormányzat gondoskodik. A szolgáltatás egész évben elérhető a település lakossága számára, heti 40 órában tart nyitva az érdeklődők előtt.

A településen 1998-tól kezdve működött ifjúsági önkormányzat, amely aktívan és megfelelően működött néhány évvel ezelőttig. Sajnos ma már nincs ifjúsági önkormányzat Túristvándiban. A kultúra és közművelődés fontosságát azonban az jelzi a településen, hogy a korábbi polgármester asszonnyal készített interjú során kiderült, hogy önkormányzati vélemény-ellentét alakult ki arról, hogy infrastrukturális fejlesztések (pl. járda építése) valósuljanak meg Túristvándiban, vagy közművelődési szakembert foglalkoztassanak. Erre Karaova Magdolna válasza az volt, hogy „mire a járda, ha nem lesz, aki járjon rajta?”. A település vezetősége már akkoriban felismerte a problémát és igényt a közművelődésre vonatkozóan, hogy ez lehet a megoldás a településről való elvándorlás ellen, a helyben tartásra és az identitás megerősítésére is.

A közművelődési alapszolgáltatások vonatkozásában Túristvándi nem csak a kötelező, első közművelődési alapszolgáltatást biztosítja a lakosság számára, hanem ezen túl még kettőt, az egész életre kiterjedő tanulás feltételeinek biztosítását és az amatőr alkotó- és előadó-művészeti tevékenység feltételeinek biztosítását is ellátja a településen. Túristvándiban egy színjátszócsoporthoz és egy népi-előadó művészeti csoport működik, mindazonáltal szervezett, formális klub, kör vagy szakkör nem tevékenykedik.

Interjúk elemzése

A következő alfejezetben az elkészített interjúkat, annak eredményeit kívánjuk ismertetni. Interjú 6 túristvándi lakossal, félig strukturált interjú formájában, egyénileg készült el. A mintavétel nem véletlenszerűen, hanem célirányos módon történt. Az interjúalanyokat tekintve a kiválasztásnál törekedtünk arra, hogy olyan személyeket kérdezzünk meg, akikben potenciál lehet az aktivitásra, cselekvésre, akik aktivizáló folyamatokat indíthatnak be a településen. Azonban az interjúalanyok külön kérésére és személyiségi jogaik védelme érdekében pontos kilétüket nem áll módunkban közölni.

Az interjú felépítését tekintve három részre osztható: az első rész tartalmazta az interjúalanyokra vonatkozó általános kérdéseket, a második részben tértünk ki a település erősségeire, gyengeségeire, lehetőségeire és veszélyeire, majd a harmadik részben a települési szolgáltatások és tevékenységek álltak a fókuszban.

Az interjúalanyok életkora elég széles spektrumra tehető: 22-56 év közötti személyeket kérdeztünk meg, akik különböző foglalkozásokat is űznek, legtöbbjük vezető pozíciót tölt be. Az interjúalanyok felének szoros kapcsolata, míg a másik felének nincs közvetlen kapcsolata a közművelődéssel.

A megkérdezettek közül hárman születésük óta, ketten 10 évnél régebben élnek a településen, egy személy pedig 10 évnél korábban költözött a településre. Egy kivétellel minden interjúalany szeret Túrístvándiban élni, az okok is hasonlóak voltak: kis közösség, mindenki ismer mindenkit, a család köti ide őket, csend és nyugalom van a településen.

A következőkben egy SWOT-analízist kívánunk felvázolni az előzetes dokumentumelemzés információi alapján, kiegészítve azt az interjúk eredményeivel.

1. táblázat: SWOT-analízis a településről

ERŐSSÉGEK • Ukrán, román határ közelsége -> kapcsolat • Jól termő földek > mezőgazdaság • Jelentős turizmus • Természeti értékek • Gasztronómiai értékek • Meglévő tradíciók és hagyományok • Jól működő, állandó közintézmények • Nagy múltra tekint vissza • Lakosság zöme aktív korú • Békés együttélés az etnikumokkal • Háztáji gazdálkodás lehetősége • Szabadtéri színpad, amely alkalmas sokféle rendezvény lebonyolítására • Népfőiskola működésének megszervezése	GYENGESÉGEK • Magas munkanélküliség, alacsony foglalkoztatottság • Kevés munkalehetőség helyben • Hátrányos, periférikus helyzet • Magas az elvándorlás aránya, előregedő társadalom • Kevés beruházás és vállalkozás, ipar hiánya • Közösségek, rendezvények hiánya, rossz marketing • Öntevékeny, cselekvőképes lakosság hiánya, érdektelenség a település iránt • Fiatalság széthúzása • Civil szervezetek hiánya • Nem megfelelő infrastruktúra, szolgáltatók
LEHETŐSÉGEK • Nemzetközi kapcsolatok ápolása, együttműködés • Turizmus fejlesztése -> programok, szolgáltatások • Roma kultúra éltetése -> rendezvények, programok, érzékenyítés • Felnőttképzés lehetősége • Civil szervezetek létrehozása • Lakosság bevonása a helyi fejlesztésekbe • Két önkormányzat hatékonyabb együttműködése • Infrastruktúra fejlesztése • Ezek alapján térségi kulturális és gazdasági központ	VESZÉLYEK • Fiatalok elvándorlása, előregedő társadalom • Elszegényedő társadalom • Periférikus helyzet miatt további hanyatlás, területi elszigetelődés • Általános iskola bezárása • Népeség-megtartó képesség elvesztése • Képzett munkaerő elvándorol • Beruházások hiánya -> korszerűtlen település • Teljes érdektelenség • Környezetszennyezés -> értékek elvesztése • Közösségek hiánya nem erősíti a helyi identitást, kialakulását -> elvándorlás

Az interjú további részében kíváncsiak voltunk arra, hogy az interjúalanyok min változtatnának a településen, ha tehetnék, illetve, hogy a változások elérése érdekében milyen feladatokat vállalnának. A válaszok három csoportra oszthatók: közösségi élet, turizmus és a munkalehetőségek. Minden válasz kategorizálható valamelyik csoportba, hiszen a válaszok a következők voltak: közösségi élet javítása, több személyes kapcsolat; munkalehetőség, szórakozási lehetőségek javítása; épületek, területek jobb kihasználása (IKSZT, Vízimalom területe); kézműves feldolgozóipar, turisztikai programok. Minden megkérdezett a saját tudásával, tapasztalatával járulna hozzá ezekhez a változásokhoz, illetve a rendezvények, programok szervezésében és lebonyolításában vállalna feladatot, továbbá egy fő a faluszépítést is említette.

Az interjúk eredményei alapján világosan látszik, hogy a megkérdezettek nem elégedettek a helyi rendezvényekkel, nem tagjai közösségnek, sőt nem is ismernek helyben működő közösségeket. Az interjúalanyok az egyetlen túristvándi civil szervezetet, és annak tevékenységét sem ismerik, hiába élnek akár születésük óta itt. Ez rossz kommunikációra és nem megfelelő információáramlásra enged következtetni a településen. A 6 túristvándi lakos véleménye szerint a helyi fiatalok inaktívak, és gyakori a körükben az elvándorlás.

Azonban az eredmények alapján az is világosan kirajzolódik, hogy van igény a közösségekre, a helyi programokra, és a beszélgetéseken több ötlet is megfogalmazódott az interjúalanyokban, amely által úgy gondoljuk, hogy elindult egyfajta gondolkodás, amely talán a későbbiekben különböző cselekvéseket is beindíthat a településen.

Az interjúk alapján összességében elmondható, hogy a megkérdezettek szerint nagy igény lenne a közösségekre, a közösségi aktivitásokra, több programra és szervezett alkalomra, mindezek megvalósítása érdekében pedig cselekedni is hajlandóak, feladatot és szerepet vállalnának ezekben a folyamatokban. Sok esetben a közösségek összekovácsolásával, az összetartás és összefogás megerősítésével kiküszöbölhetők olyan problémák, amelyek nagyrészt érintik a fiatalságot is. Szükség lenne az információk áramlásának megerősítésére, hiszen a megkérdezettek közül hiába élnek születésük óta a településen, mégsem ismerik például az egyetlen működő civil szervezetet, a népfőiskolát, illetve nincsenek teljesen tisztában a helyi adottságokkal sem. Mindannyiuk szerint építeni lehetne, és kellene is a fiatalokra, amelyet programokkal és munkahelyekkel lehetne megoldani véleményük szerint.

Záró gondolatok

Összességében elmondható, hogy a település elsődleges célja lehet a közművelődés, ezáltal a közösségek, az események és rendezvények megreformálása, amely pozitívan hathat a település lakosaira olyan szempontból, hogy kialakítja, illetve megerősíti bennük a helyi identitást, amely a tradíciók és hagyományok őrzésével és éltetésével, normák és értékek meghatározásával a településhez köti őket, ezzel erősítve a település népességmegtartó erejét, és csökkentve az elvándorlást a településről.

Úgy gondoljuk, hogy megfelelő fejlesztésekkel, közösségi akarattal és tevékenységekkel, támogatásokkal és aktív társadalmi részvétellel Túristvándi a térség kulturális és gazdasági központjává válhat.

Véleményünk szerint más, hasonló helyzetben lévő kistelepülések számára is hasznosak lehetnek a közművelődés eszközei, a lakosok megkérdezése, igényeik felmérése, a cselekvések beindítása, támogatása, valamint a településről egy SWOT-analízis elkészítése, amely elősegítheti a fejlesztési folyamatot, hiszen ezzel összegezve láthatjuk a település erősségeit és erre építve a lehetőségeit, továbbá a gyengeségeit és az ezekből fakadó veszélyeket is.

Mindez, illetve a tanulmány elkészítése azért fontos, mert Magyarországon a Túristvándihoz hasonló, 1000 fő alatti kistelepülések aránya rendkívül magas: 1612 település a 3155 településből (Oláh 2017:59). Ezért nagyobb hangsúlyt szükséges fektetni a kistelepülésekre és azok fejlesztési folyamataira, illetve szükséges az is, hogy irányt mutassunk a kistelepülések számára olyan szempontból, hogy hogyan is érhetnek el változásokat helyi szinten a saját lokális területükön.

Felhasznált irodalom:

- 142/2007. (XII. 27.) KvVM rendelet a Szatmár-beregi Tájvédelmi Körzet védettségének fenntartásáról
- 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a –területrendezésről
- 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről
- Balassa István (főszerk.) (1997): Magyar néprajz. IV. Életmód. Budapest, Akadémia Kiadó
- Beke Pál (2007): A közösségi művelődés kívánatos szervezete. In: Szín Községi Művelődés folyóirat, 2-3. szám, 84-92. p.
- Beluszky Pál (2003): Magyarország településföldrajza. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó
- Bethlen Gábor Népfőiskola (2013): A település bemutatása. Fellelhető:
<http://www.turistvandinepfoiskola.hu/index.php/a-telepueles-bemutatasa.html> Utolsó letöltés időpontja: 2021.06.16.
- Bethlen Gábor Népfőiskola (2013): IKSZT átadása. Fellelhető:
<http://www.turistvandinepfoiskola.hu/index.php/hirek/9-hirek/34-ikszt-atadasa-turistvandiban.html> Utolsó letöltés időpontja: 2020.03.28.
- Bethlen Gábor Népfőiskola (2020): Önkormányzat. Fellelhető:
<http://www.turistvandinepfoiskola.hu/index.php/oenkormanyzat.html> Utolsó letöltés időpontja: 2021.06.15.
- Gerse József – Szilágyi, Dániel (2015): Magyarország településhálózata 2. Városok-falvak. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal
- Hankiss Elemér (1987): Közösségek válsága és hiánya. In: Diagnózisok II. Budapest, Magvető Kiadó
- Hartl Jánosné (2009): Települési ismeretek. In: Moduláris korszerű szakmai gyakorlatok környezetvédelmi területre, II/14. évfolyam.
- Horváth Eszter (2013): Kicsik között a legkisebbek - A törpefalvak sikerének kulcstényezői. (doktori értekezés) Fellelhető:
https://rgdi.sze.hu/images/RGDI/honlapelemei/fokozatszerzesi_anyagok/horvath_eszter_disszertacio. Utolsó letöltés időpontja: 2021. 03. 24.
- Kary József et.al. (2018): Útmutató a közművelődési szakterület megújult jogszabályi környezetének alkalmazásához. Budapest, NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft.

- Középkori Templomok Útja (2020): Túristvándi, református templom. Fellelhető: <http://templomut.hu/hu/turistvandi/39> Utolsó letöltés időpontja: 2021.03.28.
- Központi Statisztikai Hivatal (2019): Területi atlasz – Települések. Fellelhető: https://www.ksh.hu/teruletiatlasz_telepulesek Utolsó letöltés időpontja: 2021. 06. 16.
- Központi Statisztikai Hivatal (2019): Túristvándi adatai. Fellelhető: http://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=13602 Utolsó letöltés időpontja: 2020.03.28.
- Mendöl Tibor (1963): Általános településföldrajz. Budapest, Akadémiai Kiadó
- Oláh Izabella (2017): 1000 fő alatti települések vizsgálata Magyarországon. Doktori értekezés. Gödöllő, Szent István Egyetem
- Ortutay Gyula et.al. (1981): Magyar Néprajzi Lexikon. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Pásztor Csaba (2018): Túristvándi IKSZT alapítása, jellemzői, erőforrásai. (Saját készítésű interjú). Túristvándi, 2018.
- Szilágyi Dániel – Gerse József (2015): Fokról-fokra a települési lépcsőn. Társadalmi-gazdasági különbségek a településhierarchia-szintek között Magyarországon. In: Területi Statisztika, 55. évfolyam, 2. szám, 180-199. p.
- Túristvándi Község Önkormányzata (2007): Túristvándi Község Gazdasági Programja. Fellelhető: <http://www.szabadmuevelodes.hu/anyagok/szob/turistvandi.pdf> Utolsó letöltés időpontja: 2021.05.31.
- Túristvándi Molnár Mátyás Általános Iskola (2017): Pedagógiai program. Fellelhető: https://www.kir.hu/KIR2_INFO/pub/Index/033470 Utolsó letöltés időpontja: 2021.03.30.